ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода дар мавзуи «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисосҳои 5.5.1. Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат ва 5.5.2. Ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқи мурофиаи судии конститутсионӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ (Душанбе, 2026. – 41 саҳ.)

Аз омӯзиши автореферати диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода бармеояд, ки таҳқиқоти анҷомдодаи муаллиф ба яке аз масъалаҳои муҳимми назария ва амалияи ҳуқуқи инсон – ҳуқуқ ба манзил бахшида шудааст. Автореферат самтҳои асосии диссертатсия, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ, заминаҳои назариявию методологӣ, навгонии илмӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариявию амалӣ ва натиҷаҳои асосии корро ба таври пайдарпай инъикос менамояд. Мазмуни он имконият медиҳад, ки сатҳи коркарди мавзуъ, мантиқи таҳқиқ ва саҳми муаллиф дар омӯзиши масъалаҳои ҳуқуқ ба манзил арзёбӣ карда шавад.

Мубрамияти мавзуи интихобшуда, пеш аз ҳама, аз мақоми ҳуқуқ ба манзил дар низоми ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд бармеояд. Манзил танҳо объекти моликият ё ҷойи зист набуда, бо таъмини зиндагии шоиста, амнияти иҷтимоӣ, ҳаёти шахсӣ ва оилавӣ, саломатӣ ва суботи иҷтимоии инсон робитаи бевосита дорад. Дар автореферат дуруст таъкид гардидааст, ки дар шароити рушди босуръати муносибатҳои иҷтимоию иқтисодӣ, афзоиши аҳолии шаҳрҳо, муҳоҷират ва тағйирёбии муносибатҳои моликиятӣ масъалаи татбиқи воқеии ҳуқуқ ба манзил аҳаммияти махсус пайдо мекунад (саҳ. 3).

Аҳаммияти амалии таҳқиқот бо он низ асоснок мегардад, ки дар шароити иқтисоди бозорӣ дастрасӣ ба манзили муносиб барои қисми муайяни аҳолӣ, бахусус ҷавонон, оилаҳои камбизоат, шахсони дорои маъюбият ва дигар гурӯҳҳои осебпазир мушкил боқӣ мемонад. Масъалаҳои бақайдгирии ҳуқуқи моликият, баҳсҳои манзилӣ, кӯчонидан, иҷрои шартномаҳои сохтмонӣ, муносибатҳои иҷоравӣ ва дастрасии иқтисодӣ ба манзил нишон медиҳанд, ки эътирофи ҳуқуқ дар сатҳи конститутсионӣ бояд бо механизмҳои воқеии амалисозӣ ва ҳимоя таъмин карда шавад. Аз ҳамин ҷиҳат, таҳқиқи якҷояи паҳлуҳои назариявӣ ва амалии ҳуқуқ ба манзил саривақтӣ ва дорои аҳаммияти назаррас мебошад.

Қобили зикр аст, ки муаллиф мавзуъро танҳо дар доираи ҳуқуқи манзилӣ маҳдуд накарда, табиати байнисоҳавии онро нишон медиҳад. Дар автореферат ҳуқуқ ба манзил дар робита бо ҳуқуқи конститутсионӣ, маданӣ,

иҷтимоӣ, маъмурӣ ва стандартҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон баррасӣ шудааст. Чунин равиш барои муайян намудани мазмун ва ҷойгоҳи ин ҳуқуқ, инчунин барои фаҳмидани нақши давлат дар фароҳам овардани шароити ҳуқуқӣ ва иҷтимоии татбиқи он аҳаммияти методологӣ дорад.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бо мазмуни мавзуъ мутобиқ мебошанд. Объекти таҳқиқро масъалаҳои назариявӣ ва амалии ҳуқуқ ба манзил, мавзуи онро бошад андешаҳои назариявӣ оид ба ҳуқуқ ба манзил, ҷойгоҳи он дар низоми ҳуқуқу озодиҳои инсон ва масъалаҳои механизмҳои ҳимоя ташкил медиҳанд (саҳ. 9). Барои расидан ба мақсад муаллиф аз усулҳои диалектикӣ, мантиқӣ-забонӣ, оморӣ, шаклӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва таърихӣ-ҳуқуқӣ истифода кардааст. Заминаи эмпирикии таҳқиқотро Конститутсия, кодексҳо ва қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои байналмилалӣ, қонунгузории давлатҳои хориҷӣ, барнома ва стратегияҳои давлатӣ, маводи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва маълумоти оморӣ ташкил додаанд (саҳ. 10). Ин маҷмуи сарчашмаҳо барои асоснок намудани хулосаҳои илмӣ заминаи кофӣ фароҳам овардааст.

Навгонии илмии таҳқиқот дар муносибати маҷмуӣ ба ҳуқуқ ба манзил ифода меёбад. Муаллиф масъалаҳои таърихии ташаккул ва рушди ин ҳуқуқ, мафҳум ва хусусиятҳои он, ҷойгоҳ дар низоми ҳуқуқҳои инсон, таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ, кафолатҳои миллӣ ва байналмилалӣ ва роҳу воситаҳои ҳимояро дар доираи як таҳқиқоти ягона пайвастааст. Дар автореферат махсус таъкид мешавад, ки таҳқиқот ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии ҳуқуқ ба манзилро фаро гирифта, дар баробари қонунгузории миллӣ ба таҷрибаи хориҷӣ ва стандартҳои байналмилалӣ низ такя мекунад (саҳ. 10–11).

Аз ҷумлаи натиҷаҳои қобили таваҷҷуҳи илмӣ даврабандии ташаккул ва рушди ҳуқуқ ба манзил дар таърихи ҳуқуқи халқи тоҷик мебошад. Муаллиф ин равандро ба чор марҳила – давраи зардуштӣ, давраи амали ҳуқуқи мусулмонӣ, давраи шуравӣ ва давраи соҳибистиқлолӣ ҷудо карда, дар дохили даврони соҳибистиқлолӣ се давраи алоҳидаи инкишофи танзими ҳуқуқии муносибатҳои манзилиро муайян кардааст (саҳ. 11–12). Чунин даврабандӣ имкон медиҳад, ки тағйирёбии мазмун ва кафолатҳои ҳуқуқ ба манзил дар иртибот бо дигаргуниҳои давлатдорӣ ва низоми иқтисодӣ пайгирӣ карда шавад.

Самти дигари навоварона ба мафҳум ва доираи ҳуқуқии «манзил» алоқаманд мебошад. Дар автореферат пешниҳод мегардад, ки ҳангоми муайян намудани манзил на танҳо шакли моликият ва дохил будани объект ба фонди манзил, балки таъиноти воқеии он барои истиқомати доимӣ ё муваққатӣ ва имконияти таъмини махфияти ҳаёти шахсӣ низ ба назар гирифта шавад. Ин мавқеъ барои фарқгузории манзил аз дигар объектҳо ва

таъмини ҳимояи самараноки дахлнопазирии фазои зист аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Дар нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда мафҳуми механизмҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил низ коркард гардидааст. Муаллиф онҳоро ҳамчун роҳу воситаҳои ҳуқуқие маънидод менамояд, ки тавассути субъектҳои дахлдор: мақомоти давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва худи шахс барои таъмини воқеии ҳуқуқ ба манзил амалӣ мешаванд. Ҳамзамон, механизмҳои ҳимоя ба худмуҳофизатӣ, судӣ, ғайрисудӣ ва ҷамъиятӣ ҷудо карда шудаанд (саҳ. 12–13). Ин тасниф имконият медиҳад, ки субъектҳо ва воситаҳои ҳимоя дар як низоми муайян ҷой дода шаванд.

Мазмуни мухтасари бобҳои диссертатсия, ки дар автореферат оварда шудааст, пайдарпайии мантиқии таҳқиқотро тасдиқ менамояд. Боби якум – «Тавсифи умумии ҳуқуқ ба манзил» – ба заминаҳои таърихии ташаккул, мафҳум ва хусусиятҳои ҳуқуқ ба манзил бахшида шуда, дар он таҳаввули ин ҳуқуқ аз давраҳои қадим то замони соҳибистиқлолӣ ва масъалаҳои муайян намудани мафҳуми ҳуқуқии манзил баррасӣ шудаанд. Ин боб заминаи назариявӣ ва таърихии таҳқиқоти минбаъдаро фароҳам меорад.

Дар боби дуюм – «Масъалаҳои назарӣ ва амалии такмили ҳуқуқ ба манзил» ҷойгоҳи ҳуқуқ ба манзил дар низоми ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва таҷрибаи ҳуқуқии давлатҳои алоҳида мавриди таҳлил қарор гирифтааст (саҳ. 22–26). Муаллиф робитаи ҳуқуқ ба манзилро бо ҳуқуқ ба моликият, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, саломатӣ, меҳнат, таъминоти иҷтимоӣ, оила ва интихоби маҳалли зист нишон дода, ба хулоса меояд, ки ҳуқуқҳои инсон дар алоқамандии мутақобила қарор доранд. Таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқӣ низ барои ҷустуҷӯи роҳҳои такмили қонунгузории миллӣ истифода шудааст.

Боби сеюм – «Механизмҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил» ҷанбаи бештар амалии таҳқиқотро фаро мегирад. Дар он кафолатҳои байналмилалӣ ва миллии ҳуқуқ ба манзил, фарқ ва робитаи мафҳумҳои «ҳифз» ва «ҳимоя», инчунин роҳу тарзҳои ҳимояи ҳуқуқи поймолшуда таҳлил шудаанд (саҳ. 26 ва баъдӣ). Аз ҷиҳати амалии ҳуқуқэҷодкунӣ пешниҳоди муаллиф оид ба илова намудани моддаи 7[1] «Тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил» ба Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон махсусан қобили таваҷҷуҳ аст. Дар моддаи пешниҳодшуда эътирофи ҳуқуқ, барқарор намудани ҳолати то вайроншавии ҳуқуқ, беэътибор донистани санадҳои ҳуқуқвайронкунанда, худҳимоякунӣ, ҷуброни зиён ва дигар тарзҳои ҳимоя пешбинӣ шудаанд.

Аҳаммияти амалии натиҷаҳои таҳқиқот танҳо бо пешниҳоди тағйироти қонунгузорӣ маҳдуд намешавад. Муаллиф масъалаи рушди манзили иҷтимоӣ, таъсиси фонди манзили иҷтимоӣ, дастрас намудани

қарзҳои бонкӣ барои сохтмони манзил, беҳтар намудани фаъолияти сохторҳои манзилию коммуналӣ ва таҳияи механизмҳои баҳодиҳии мустақили манзилро низ ба миён мегузорад. Пешниҳодҳои мазкур ба ҳалли мушкилоти воқеии дастрасии шаҳрвандон ба манзил равона шуда, робитаи таҳқиқоти назариявиро бо эҳтиёҷоти сиёсати иҷтимоӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ нишон медиҳанд.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи маҷмуи усулҳои илмӣ, такя ба сарчашмаҳои меъёрӣ ва илмӣ, омӯзиши қонунгузории миллӣ ва хориҷӣ ва истифодаи маълумоти эмпирикӣ таъмин гардидааст. Натиҷаҳои кор дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ мавриди ироа қарор гирифтаанд. Аз рӯйи мавзуи диссертатсия 9 мақолаи илмӣ нашр шудааст, ки 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар дигар нашрияҳои илмӣ ба табъ расидаанд (саҳ. 15, 40–41). Ин ҳолат аз тасвиби натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар муҳити илмӣ шаҳодат медиҳад.

Дар баробари арзёбии мусбати автореферат, баъзе ҷанбаҳо метавонанд мавриди тавзеҳи иловагӣ қарор гиранд. Якум, мафҳуми пешниҳодшавандаи «манзил» доираи нисбатан васеи объектҳоро фаро мегирад. Ба мақсад мувофиқ мебуд, агар дар автореферат меъёрҳои фарқкунандаи «манзил» аз «ҷойи будубош» ва дигар объектҳои муваққатан истифодашаванда боз ҳам мушаххастар нишон дода мешуданд. Ин масъала, махсусан барои амалияи судӣ ва муайян намудани ҳудуди дахлнопазирии манзил, аҳаммияти амалӣ дорад.

Дуюм, дар қисми таҳлили муқоисавӣ таҷрибаи як қатор давлатҳои хориҷӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Бо вуҷуди аҳаммияти чунин таҳлил, ҷудо намудани он механизмҳое, ки бо дарназардошти шароити иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд бевосита татбиқ гарданд, метавонист арзиши амалии пешниҳодҳоро боз ҳам бештар намояд. Ҳамчунин, пешниҳоди вобаста ба ҷалби ширкатҳои сохтмонӣ ба ташкили фонди манзили иҷтимоӣ ва истифодаи қарзҳои имтиёзнок ба асосноккунии муфассали механизми ҳуқуқӣ ва иқтисодии татбиқи онҳо ниёз дорад.

Эродҳои зикршуда хусусияти тавсиявӣ дошта, ба арзиши умумии илмӣ, навгонии натиҷаҳо ва аҳаммияти назариявию амалии таҳқиқот таъсири манфии ҷиддӣ намерасонанд. Автореферат аз мавҷудияти таҳқиқоти мустақил, анҷомёфта ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок шаҳодат дода, мазмуни асосӣ ва натиҷаҳои диссертатсияро ба таври кофӣ инъикос менамояд.

Дар маҷмуъ, автореферати диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода дар мавзуи «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ» ба талаботи муқарраршуда нисбат ба корҳои диссертатсионӣ ва авторефератҳои онҳо ҷавобгӯ арзёбӣ мегардад. Таҳқиқот дорои навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва самти мушаххаси амалӣ буда, натиҷаҳои пешниҳодшуда барои рушди минбаъдаи назарияи ҳуқуқ ба манзил, такмили қонунгузории миллӣ ва амалияи ҳимояи ҳуқуқҳои манзилии шаҳрвандон қобили истифода мебошанд.

Бо назардошти мазмун ва натиҷаҳои дар автореферат инъикосшуда, диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода таҳқиқоти илмии анҷомёфта ба ҳисоб рафта, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисосҳои 5.5.1. Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат ва 5.5.2. Ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқи мурофиаи судии конститутсионӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ мебошад.

Тақриздиҳанда:
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор
вакили Маҷлиси намояндагони
Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон **Сафарбекзода Ҳ.С.**

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
734051, ш. Душанбе, хиёбони Рудакӣ 42
Тел.: (+992)909050303
E-mail: hukmiddin-1981@mail.ru

ШУЪБАИ КАДРҲО ВА КОРҲОИ МАХСУС

Имзои Сафарбекзода Ҳ.С.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳо ва коргузории
махсуси дастгоҳи Маҷлиси намояндагони
Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон **Сафарзода Ф.С.**

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
734051, ш. Душанбе, хиёбони Рудакӣ 42
Тел.: (+992) 221-33-07
E-mail: kadr.parlament.@mail.ru

28.08.2026